

ARDAHAN / DAMAL YÖRESİNDE GÖZÜKIZIL OCAĞI SÜREĞİNDE GÖRGÜ CEMİ VE DÜŞKÜNLÜK SİSTEMİ

*The Görgü Cem and Düşkünlik (Excommunication) System in the Gözükızıl Ocağı's
Pursuance in the Region of Damal/Ardahan*

“Görgü”- Cem und das Glaubensausschlussystem im Gözükızıl Ocağı in Ardahan / Damal

Cansu AKYOL*

DOI:

ÖZ

Sosyal değişim sürecinde yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalan inanç merkezli Alevilik, şehirleşmeyle yerini kimlik merkezli bir Aleviliğe bırakmaya başlamıştır. Bunda yaşanan göçler sonucu oluşan entegrasyon süreci de etkili olmuştur. Günümüzde geleneksel Alevilik olarak adlandırılan inancın özünü koruyarak daha çok köylerde yaşatıldığı görülmektedir. Alevilikte toplumda barışı ve düzeni korumayı amaçlayan bir sistem vardır. Bunun ilki musahipliktir. Musahiplik, dünya ve ahiret kardeşliği, ölmeden evvel ölmek, elif gibi düz durmak, su gibi arı pak olmaktır. Musahiplik, cümle mahlukatı, tabiatı sevmektir. Bilerek, idrak ederek aşkla Alevi yolunda yolcu olmaktır. Musahiplik erkânını uygulayarak yola giren kişilerin yılda bir kez dedenin önderliğinde sorgulamadan geçip aklandığı bir cem vardır. Bu cem görgü cemidir ve musahip olan kişiler bu cemle birlikte yıl boyunca yaşadığı hayatın Hakk ve halk huzurunda vicdani muhasebesini yapmaktadır. İkinci husus ise düşkünüktür. Alevi bir canın ikrânına bağlı kalmayarak suç işlemesi üzerine pirin talimatıyla toplum dışına itilmesine *düşkünlik*; bu suçu işleyip toplumdan kovulan kimseye de *düşkün* denilir. Damal yöresinde düşkünüklük sistemi ikiye ayrılır. Bunlardan biri sakayır biri de kabayırdır. Sakayırlar kazayla yapılan hatalardır.

* MA. Ankara/Türkiye. akycansu25@gmail.com.

Kabayırlar ise ağır suçlardır. Sakayırlara bir vakit tanınır ve ceza verilir. Cezasını çektikten ve süresini doldurduktan sonra ceme girebilir ama kabayırlar asla ceme ve cemevine giremez. Bu çalışmada da Damal yöresinde Gözükızıl Ocağı mensuplarının musahiplik ve düşkünlük sistemi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gözükızıl Ocağı, Görgü Cemi, Düşkünlük Sistemi, Alevilik, Damal.

ABSTRACT

Belief-centered Alevism that is facing risk of disappearing as a result of social changes, started to leave its place to identity-centered Alevism with urbanization. Integration process, occurred as a consequence of migrations caused by urbanization, have an effect on this, too. It appears that today belief called traditional Alevism is kept alive mostly in villages by preserving its essence. In Alevism, there is a system that aims preserving peace and order in community. The first aspect is *musahip* (brotherhood). It means brotherhood in this world and in eternity, to die before death, to stand straight like letter Alif (I), to be pure like water. *Musahiplik* is love for all living beings, for nature. It means to be on the Alevi path with love by knowing and understanding it. There is a *cem* during which persons, who walk in this path practicing *musahiplik*, are queried and cleared once a year under the leadership of *dede*. This *cem* is the *görgü cem* and persons, who are *müşahip*, are doing heart-searching in the presence of God and community for one year. As for second aspect, it is *düşkünlük* (excommunication). *Düşkünlük* means to exclude an Alevi person from community on *pir*'s instruction because of the crime he is done regardless his *ikerar* (commitment); this person is called *düşkün*. In the region of Damal, the *düşkünlük* system is divided in two sanctions: *sakayır* and *kabayır*. *Sakayır* is mistake made by accident; *kabayır* are serious crimes. To *sakayır* is applied a momentary excommunication and he is penalized. After completing his penalty, he can enter the *cem* but *kabayır* can never enter the *cem* and *cemevi*. This paper analyzes the *musahiplik* and *düşkünlük* system of the Gözükızıl *ocak*'s members in the region of Damal.

Keywords: Gözükızıl ocak, görgü cem, düşkünlük system, Alevism, Damal.

ZUSAMMENFASSUNG

Angesichts des drohenden Bedeutungsverlusts des Alevitentums im Prozess des sozialen Wandels und darunter insbesondere bedingt durch die Migration in die Städte, verlagert sich der allgemein alevitische Fokus von Glaubens- zur Identitätsfragen. Neben der Migration war ebenso der Integrationsprozess in den Städten prägend. Das traditionelle Alevitentum, das die alten Rituale, Bräuche, Werte und Traditionen etc. praktiziert und zu schützen versucht, ist heute eher in den Dörfern vorzufinden. Im Alevitentum gibt es ein System, das darauf abzielt, Frieden und Ordnung in der Gesellschaft aufrechtzuerhalten. Eines der grundlegendsten Elemente dieses Systems ist die Glaubensbruderschaft. Die Glaubensbruderschaft bezieht sich sowohl auf das weltliche als auch auf das Leben im Jenseits, dem sterben vor dem tatsächlichen physischen Tod und bedeutet aufrichtig sowie rein wie Wasser zu sein. Ebenso bedeutet Glaubensbruderschaft alles Erschaffene und die Natur zu lieben; mit Aufmerksamkeit und Einsicht sowie Liebe dem alevitischen Glauben zu folgen. Es gibt einen Cem ("Görgü"- Cem), in dem Glaubensbrüder sich einmal im Jahr vor Allah, einem Geistlichen und der Gemeinschaft für ihr Handeln und Tun verantworten. Der zweite Punkt ist der Ausschluss von der Gemeinschaft bzw. vom Glauben. Ein Alevite, der sein Versprechen dem Glauben zu folgen bricht und einen Fehler bzw. eine Sünde begeht, wird mit Anweisung eines Glaubensführers (Pir) von der Gemeinschaft ausgeschlossen und der Betroffene wird nunmehr als "Ausgeschlossener" bezeichnet. In der Damal Region gibt es zwei Formen des Glaubensausschlusses. Die eine Form wird als "sakayır" bezeichnet und die andere als "kabayır". Die Fehler oder Sünden, die unwissentlich begangen wurden, werden als "sakayır" und als schwerwiegende Fehler/Sünden werden als "Kabayır" bezeichnet. Während bei "sakayır" eine gewisse Zeit gewährt und eine entsprechende Strafe erteilt wird, um nach Einbüßen der Schuld wieder am Cem teilzunehmen; dürfen "kabayır" nie wieder in ein Cem oder in ein Cem-Haus. Im Artikel werden die Glaubensbruderschaft und das Glaubensausschlussystem beim Gözükızıl Ocak und deren Angehörigen aus der Region Damal näher untersucht.

Schlüsselwörter: Gözükızıl Ocak, Görgü Cem, Glaubensausschlussystem, Alevitentum, Damal.

Giriş

1950 sonrası yoğun bir şekilde görülen köyden kente göç, köy ve şehir hayatını etkilemiştir. O dönemlerde köylerde kalan, göç etmeyen Türkmen/Alevi nüfusu azımsanmayacak bir ölçüdeydi. Şüphesiz bu değişimi yaşayan yerlerin başında tarihin sancılı olaylarına da şahitlik eden Kars ve yöresi gelmektedir.¹ Bu coğrafyada geleneksel kültürün ve sözlü geleneğin devam ettirildiği, inanç merkezli Aleviliğin yaşatıldığı bir süreç varken son yıllarda bu bölgedeki köylerde yaşayan Türkmenlerin de kentlere göçleri hızlanmış ve neredeyse köy yaşamı durma noktasına gelmiştir. Kentlere göç eden Türkmenlerin özü ile bağdaşan, gelenekselliği devam ettiren inanç merkezli Alevilik yerine, kimlik merkezli Alevilik anlayışını benimsediği göze çarpmaktadır. Yaşam koşullarındaki değişimin getirmiş olduğu bu durum, sosyal çözümlerin en uç noktada yaşanmasına sebep olmuştur.

Alevilikte ocak kavramı; dede, seyyid, pir, müşid, rehber gibi adlarla da anılan dinsel hizmetleri gören kişilerin ailelerini, soylarını nitelemek üzere kullanılan bir kavramdır. Bu ailelerden gelenlerin bir dede ocağından geldiklerini de belirtmek üzere ocakzâde kavramı da kullanılmaktadır (Yaman, 2011: 48).

Ocakzâde dedeler arasında “El ele, el Hakk’a” şeklinde de ifade edilebilen, “Müşid-Pir-Rehber” şeklinde bir görev bölümüne gidildiği de bilinmektedir. Taliplerin hizmetlerini görmek üzere ocak mensubu dedeler böyle bir iç hiyerarşik düzen oluşturmuşlardır. Burada Müşid, en üst başvuru makamıdır. Rehber Pir’e, Pir Müşid’e bağlıdır. Müşid de davranış ve kararlarında bağımlıdır. Bu hem manevi anlamda “Yol”a bağlılık, hem de Buyruklar gibi yazılı kutsal metinlere bağlılık şeklinde ortaya çıkar. Talipler dedeler tarafından denetlenirken dedeler de bağlı oldukları dedelerce kontrol altındadırlar (Yaman, 2012: 24).

Ocaklar sistemi diyebileceğimiz, “El ele, el Hakk’a” veciz ifadesiyle anlatılan Alevilerdeki bu geleneksel sosyo-dinî yapılanma, temelde talip-ocakzade ayrımına dayanır. Her talip grubu, ocak adı verilen ve seyyit olduğuna inanılan dede/pir sülalesine bağlıdır. Bu bağ olağan şartlarda şahsi tercihe tâbi değildir; kişi, içine doğduğu aşiret, kabile veya aile hangi ocağa mensupsa o ocağa mensup sayılır. Dede ocakları da kendi aralarında belli bir hiyerarşiye sahiptir. Aslında bu hiyerarşi, talip-dede modelinin ocaklar düzleminde yeniden üretilmesinden başka bir şey değildir. Yani her ocakzade aynı zamanda bir taliptir ve bir dededen el almalıdır. Sıradan talip için dedenin

¹ Bu dönemde Ardahan, Kars’a bağlıdır. Ardahan 1992 yılında Kars’tan ayrılarak il olmuştur.

dedesi mürşit/pir-i piran konumundadır. Talip açısından bu hiyerarşiyi talip→dede, (pir)→mürşit, (pir-i piran) şeklinde şemalaştırmak mümkündür (Karakaya, 2016: 11-12).

Gözükızıl İsminin Ortaya Çıkışı

Sultan Gözükızıl 1220-1290 yılları arasında yaşamıştır. Asıl ismi Er Doğrul olarak bilinir. Soy olarak dördüncü imam Zeynel Abidin'in oğlu Yahya'ya dayandırılır. Gözükızıl diye çağırılma sebebi ise şöyle anlatılır: Hünkâr, Rum diyarına gitmeyi diler. Rum diyarındaki erler ise bu diyarı korumak için mana kanatlarını perde eylemişlerdir. Hünkâr, Rum sınırına gelir ve bakar ki Rum sınırı erler tarafından mühürlenmiş, iki sefer dener ancak geçemez. Elindeki hüccete niyaz eder, “Ya Hâkk” der, güvercin donuna girer, erlerin üstünden Karacahöyük'ün tepesindeki bir taşın üstüne konar. Bu arada Rum diyarındaki erler, muhabbet halindedirler. Erlerin hizmetine bakan Kadıncık Ana da ocakta erlere lokma pişirirken, ayağa kalkıp dara durur, selam alır. Bunu gören erler seslenir: “Ya Ana kimin selamını alır, darına durursun, ersidin herhalde.” Ana der ki “Ya erler ben ersimedim üzerinizden er geçti fark etmediniz mi?” Erler, gözcülerine derler: “Ya gözcü, hele şu Rum diyarını seyir eyle, bak nice haldir, mahlûkatlardan çiftle, ayrı gayrı duran var mıdır?” Sultan gözcü abasının altına girer. Sır olur, bir vakit sonra gelir. Erler der: “Ya Sultan gözcü ne haldir?” Sultan gözcü: “Ya erler, her mahlûkat halli halince yoluna gider ama Karacahöyük'ün tepesinde, kayanın üstünde bir güvercin durur. Hali pek şaşkırtıcı, ayakları kayaya iz yapar.” O zaman, yaş itibarıyla erlerin en genci Er Doğrul'dur. Erler der ki “Ya Doğrul, hele bir keramet eyle şu güvercini getir buraya, bakalım neyin nesi.” Er Doğrul, Hakk'ın izniyle, doğan donuna bürünür. Karacahöyük'e doğru uçar. Güvercin donunda bulunan Hünkâr'a doğru süzülür. Hünkâr bakar, geliş pek hayra alamet değil, güvercin donundan sıyrılır, doğan donunda gelen Er Doğrul'un boğazına sarılır, sıkar. Er Doğrul bayılır, yere düşer. Kendine gelince, Hünkâr kendini tanıtır, hüccetini gösterir, Er Doğrul, Hünkâr'a der ki “Er ere böyle kıyar mı?” Hünkâr da ona karşılık olarak şöyle söyler: “Er erin üzerine böyle hışımla gelir mi? Bizi düşman mı bellediniz, güvercinde daha masum mahluk olsa idi onunla gelirdik” der. Er Doğrul'un gözüne, boğazının sıkılmasından dolayı kan düşer, kızıl olur. Hünkâr elini uzatır: “Gel benim Sultan Gözü Kızıl'ım” der, niyazlaşırlar. O vakitten sonra erler, Er Doğrul'u, Sultan Gözü Kızıl olarak çağırıyorlar, andılar. (Aliekber Çari, Eskikılıç).

Hüccetin Yazılması

“Dede ailelerini talip topluluklarından ayıran ve ocak olarak nitelendirilmelerini sağlayan seyyidlik, keramet gösterme, toplumsal önderlik vasıfları taşıma ve ilmi anlamda yeterlilik gibi sıfatlarının yanı sıra, çoğunlukla inanç sistemi içerisinde kutsal kabul edilen bazı emanetlere sahip oldukları görülmektedir. Bunlar içerisinde en yaygın rastlananlar; Şecere, İcazetname, inançla ilgili çeşitli yazma eserler, Ocak Sancağı (Alem), Erkan Ağacı, Şah’ın Pabucu ve On Bir Kollu Çıralık (şamdan)’tır. Bu emanetler, Alevi inanç sistemi bağlamında oluşmuş farklı ritüellere ve değerlere sahip olmalarının yanı sıra, bilhassa yazılı belge niteliğinde olanları, Alevi ocaklarının tarihsel yapılanmasına ve teşkilatlanmasına ışık tutacak özellikler taşımaktadır. Alevi ocaklarına mensup dede ailelerinin ellerinde bulunan şecere ve icazetname türü belgelerin tanzim ve sonraki yüzyıllarda tasdik edilmiş tarihleri ve yerleri, Alevi inanç sisteminin ve ocak teşkilatlanmasının tarihi hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.” (Akın, 2014: 1-4).

Gözükızıl evlatlarının cediti içinde Saçlı Hamza olarak bildiğimiz iki dede vardır. Büyük Saçlı Hamza Dede Hüccetnâme’yi yazdıran, Küçük Hamza Dede ise Ardahan’dan Damal’a gelip kök salandır. Büyük Saçlı Hamza Dede, Sultan Gözü Kızıl’ın dedesidir. Hüccetnâme’nin (Senet) yazılmasının anlatımı şöyledir: Pir Saçlı Hamza, ceddinin yolunu sürmek, onların hakikatini insanlara anlatmak amaçlı, Rum diyarındaki Türk boyları olan Evcı ve Çepni’nin obalarına gider ve yıllar boyunca ceddinin hükmünü sürer. Ali evlatları olan seyitlere yönelik kıyımdan korunmak amacıyla talipleri, Saçlı Hamza’yı bir mağaraya gizlerler. Pir Saçlı Hamza’nın yaşı hayli ilerlemiştir. Talipleriyle görüşemez olur, mağarada tek başına bir geyiğin sütüyle beslenerek hayat mücadelesi verir. Bu zamanlarda Avcı Budak diye birisi avlanmak için ormana gider. Saçlı Hamza’yı besleyen geyiğe rastlar, ok atıp geyiği yaralar. Geyik kaçar, Avcı Budak kovalar, geyik mağaraya girer. Pir Saçlı Hamza, topraktan çömleğini alır, geyiğin sütünü sağmak için yaklaşır, hayvan yaralıdır, huysuzluk eder. Pir Saçlı Hamza yere düşer, der ki “Avcının okuna rast gelesin, şu benim yaşlı halimde bana eziyet ediyorsun.” Bu arada Avcı Budak mağaraya girer, ikinci oku atar, geyiği vurur. Pir Saçlı Hamza, Avcı’ya döner, “Senin de kolun kuruya, hazır mıydın” der. Avcı’nın kolu yanına düşer. Pir, geyiğin oklarını çıkarır, yarayı sıvazlar, geyik ayağa kalkar. Bu kerameti gören Avcı, Pir’in ayağına düşer, “Ya pir” der, “Ben ettim, sen etme, bu hayvana gösterdiğin merhameti bana da göster” diye yalvarır. Pir, bu durum karşısında Avcı’ya der ki “Sana hakkın izniyle el süreceğim fakat benim sırrımı aşikâr

eylemeyeceksin.” Avcı ikrar verir, pir eliyle Avcı'nın kolunu sıvazlar, Avcı Budak sağlığına kavuşur, mağaradan çekip gider. Özü bozuk olanı maya tutmazmış derler. Avcı Budak, atıyla giderken, bir grup askerin bir atın çevresinde bir şeyleri sağa sola sallayarak yerde yatan atı sineklerden koruduğunu görür. Avcı Budak, askerlere durumu sorar, askerler de atın Hasan Paşa'nın çok sevdiği atı olduğunu ve öldüğünü söylerler. Avcı Budak, Pir'e verdiği ikrarı unuttur ve askerlere der ki “Beni Hasan Paşa'ya götürün, ben bu hayvanı ayağa kaldıracak bir pir tanıyorum.” Avcı, Hasan Paşa'ya başından geçenleri anlatır. Hasan Paşa, Avcı'ya bir kese altın verir ve mağaraya doğru yola çıkar. Hasan Paşa, Avcı'nın aksine yolu bilen bir kişidir, askerini uzakta bırakır, hürmetle mağaranın kapısına gider. Sürünerek pirin huzuruna varır. Meramını anlatır, Pir Saçlı Hamza, Hasan Paşa'nın hal ehli olması hürmetine ve hayvanata sevgisi hoşuna gittiğinden ötürü, yardım talebini kabul eder. Pir der ki “Ya Paşa, giderken boş gitmeyeyim, bir çömlek yoğurt mayaladım, askerine götüreyim.” Paşa, kendi kendine, “Bir çömlek yoğurt, o kadar insana nasıl yeter” diye düşünür fakat Pir'i incitmemek için ses çıkarmaz. Askerin yanına vardığında, Pir Saçlı Hamza, Hasan Paşa'ya der ki “Askerin sıraya girsin, getirdiğim lokmamızı nûş etsinler.” Hasan Paşa, Pir'in elindeki çömleğe bakar, askere bakar, “Ya pir, oncacık lokma, bu askere yetmez” der. Pir Saçlı Hamza, cevaben “Ya Paşa, azı çoğa sayan var. Gelsinler hele” der. Asker gelir, herkes o yoğurttan nasiplenir fakat çömleğin ağzı bir parmak dahi eksilmez. Hasan Paşa'nın var olan itikadı, daha da artar. Pir Saçlı Hamza, “Beni hayvanatın yanına götür” der. Atın yanına giderler. Pir, Paşa'ya der ki “Ya Paşa, hakkın izniyle dileğimiz kabul olursa, senden bir isteğim var, yerine getiresin.” Paşa “Eyvallah” der. Pir Saçlı Hamza'nın duasını kabul eder, ata el vurunca at kişner, ayağa kalkar. Atın burnundan kan gelir. Pir, atın kanını çömleğine doldurur ve Hasan Paşa'ya dönüp der ki “Bir geyik derisi getiresin.” Getirirler, “Bu kanla bu deriye benim aslımı, gördüğün kerametleri yazasın ve bu yolu sürenlere ikrara beli diyesin.” Bu hal üzerine Hasan Paşa, senedi yazdırır, mührünü basar, bu senet dedelerimiz tarafından korunarak, günümüze kadar gelir.” (Aliekber Çari, Eskikılıç)

Damal'da Gözükızıl Ocağı

Ardahan Türkmenleri, Dulkadirli (Maraş Türkmenleri) boyundan gelmektedir. Atabeyler çağında Maraş civarından göç etmiş, Hanak'ın Çat, Çimlicayır, Danedan, Fayatlı, Kerkeden, Piklop, Saskara, Virana-Nakalaköy köyleri ile Damal'ın Aşağı Damal, Aşağı Gündeş, Çıkora, Dereköy, Erzede, Kalender Deresi, Kirpeşen, Küçük Damal, Samuthev, Seyit-Viranı/Seydören, Sors, Tepeköy, Yukarı Damal ve

Yukarı Gündüş köylerine yerleşmişlerdir. 1960 yılında yapılan nüfus sayımına göre Ardahan Türkmenlerinin sayısı 13.000 civarındadır (Küçükkuşurlu, 2012: 191). Aksüt de Gözükızılların Bağdat'tan ayrılıp Maraş altına yerleştiklerini buradan da 400-500 sene önce Ardahan'ın köylerine geldiklerini ve buradaki bazı dede ve taliplerin ise 19. yüzyıl ortalarında Sivas'a -Nallı ve Davulalan köylerine- gittiğini söylemektedir (Aksüt, 2012: 199-201).

Ardahan'a gelen bu topluluğun önceki yurtları, Gaziantep'in Yavuzeli ilçesine bağlı Milelis, Sarılar, Gözübüyük, Miseri, Köseler köyleri ile Maraş'ın güneyi ve Kadiri yöresidir. Bu gelişin Ahdari'den yüzyıllar öncesine dayanmadığı açıktır. Dolayısıyla, Antep, Kadiri ve Maraş'tan Ardahan'a göç, günümüzden en fazla iki yüz elli ya da üç yüz yıl öncesinde olmuştur. Eskikılıç köyünden Ali Ekber dedeye göre Damal yöresine ilk gelen dede, Gözükızıl ocağından Hamza Çelebi'dir (Saçlı Hamza). Hamza Çelebi'nin soyu, günümüze şöyle ulaşmıştır: Ali, Çuka Veli, Hüseyin, Mustafa, Körsülo, Sefil Hasan. Ali dedenin soyundan gelenler ise İbrahim ve Cafer'dir. İbrahim dedenin soyundan gelenler, İsmail, Zeynel, Aşır ve Hüseyin'dir. Cafer dedenin soyundan gelenler, Mehmet, Hasan ve Hanefi'dir. Mehmet dedenin soyundan gelenler ise Aşır ve Rıza'dır (Ali Ekber Göktekin, Eskikılıç).

Tarihi sürece ve verilen bilgilere bakıldığında Gözükızılılar merkezi Gaziantep ve Kahramanmaraş olmak üzere önce Ardahan'a oradan da Sivas'a uzanan bir bağ oluşmuştur. Gözükızılların Gaziantep ve Maraş'tan göçtüklerinin bir diğer kanıtı ise ocak sistemindeki ilişkilerine bakıldığında görülmektedir. Bu bağın oluşumu ocak sistemi içinde gördüğümüz 'El ele, el Hakk'a' düsturudur. Ocaklar hem kendi içinde hem de diğer ocaklarla sistemli bir şekilde bu inançla birbirine bağlıdır. Damal bölgesinde de bu sistem şu şekilde kurulmuştur: Gözükızıl ocağı Pir ocağıdır. Gözükızıl Ocağı'nın mürşit ocağı Gaziantep'te bulunan Musa Kazım Ocağı, rehber Ocağı ise Kahramanmaraş'ta olan Sinemilli Ocağı'dır. (İsmail Çelik, Oburcak köyü). Bu şekilde de günümüze kadar gelmiştir.

Türkistan'dan Anadolu'ya göç eden Türk boyları eski inanç ve uygulamalarını da beraberlerinde getirerek yaşatmışlardır. Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bölgelerden biri de Ardahan'dır. Ardahan ve özellikle Damal ilçesi Alevilik inancının yaşatılması bakımından önemli bir yere sahiptir. Başka inanç mensuplarıncı "Alevi" ya da "Türkmen" olarak adlandırılan bölgedeki Aleviler, Ardahan'ın Göle, Hanak ve Damal ilçelerinde yaşamaktadır. Ancak Alevi nüfusu yoğun olarak Damal ilçesinde yaşamaktadır. Bölgedeki Aleviler çoğunlukla burada güçlü olan Alevi ocağının

etkisiyle “Gözükızılılar” olarak tanımlanmaktadır (Türk, Uyanık, vd., 2013: 82-83). Bu ocağa mensup halkın ve Damal’ın geçmişi ile coğrafi konumunu bilmek yöre Aleviliğini anlamak açısından önemlidir.

Damal’daki Bektaşî ve Hüseyinilerin köylere göre dağılımı

Burmader (Sors)	Hüseyini
Dereköy	Hüseyini
Tepeköy	Hüseyini
Otağlı (Erzede)	Hüseyini
Seyitveren	Hüseyini
Yukarı Gündes (Cumhuriyet Mah.)	Bektaşî
Aşağı Gündes (İnönü Mah.)	Bektaşî ve Hüseyini
Oburcak (Çikora)	Hüseyini
Ucdere (Samitka)	Hüseyini
Eskikılıç (Kirpeşen)	Hüseyini
Aşağı Damal (Çaybaşı Mah.)	Hüseyini
Küçük Damal	Hüseyini
Yukarı Damal (İlçe Merkezi)	Hüseyini
Kalanderdere	Hüseyini
Nunus	Sünni

Gözükızıl Ocağı Süreğinde Görgü Cemi

Alevilikte görgü cemi musahibi olan kişilerin senelik sorgusunun yapıldığı cemdir. Bu sebeple öncelikle musahip kavramı incelenmiştir.

Musahiplik Kavramı

Alevilikte kişinin bir rehberi, piri, mürşidi olmasının yanında Alevi sayılması ve cemlere katılması için musahibinin de olması şarttır. Musahiplik, dünya ve ahiret kardeşliği, ölmeden evvel ölmek, elif gibi düz durmak, su gibi arı pak olmaktır. Musahiplik, cümle mahlukatı, tabiatı sevmektir. Bilerek, idrak ederek aşkla Alevi yolunda yolcu olmaktır.

Alevilerde, ergenlik çağına gelen iki erkek, birbirini tanıyıp, anlaşır beraberce tarikata girerler. Bunlar, birbirlerine “musahip” olurlar. Alevilikte musahiplik, esas şarttır, farzdır. Musahiplik başka bir insanla canı cana, malı mala katmak, bir gömlekten baş göstermektir. Bu yolda yürüyen aileler, musahiplik bağıyla bağlanır, kaynaşır, yardımlaşır. Bir zincir halkası gibi birbirinden kuvvet alır. Birbirlerine ihtiyaç duyar. Musahip, musahibi beladan alandır. Çünkü birinin suçu diğerini de suçlu kılar, düşkün kılar.

“Musahip olan bireyler “sır”a vakıf olma yolunda ilk adımı atmış olurlar. İnanç sistemine göre ikrar vermeyen, musahip tutmayan birey geleneksel bağlamda Alevi olarak adlandırılmaz. Cem ritüellerine de iştirak edemez. Bu halkaya dahil olması yola ikrar vermesi ile mümkün olur.” (Ersal, 2016: 380).

Musahip olma şartları:

1. İki ailenin de ikrarlarının alınmış olması
2. Evli olmaları
3. Karakterlerin birbirine uygun olması
4. Eline, diline ve beline sahip olmaları
5. Adaylardan ikisi de fakir ikisi de zengin olmamalı. Eğer iki fakir kişi anlaşmış ise ve bunda ısrarlı iseler olabilirler.
6. Adaylarda iki kuşak öncesine kadar akrabalık bağı bulunmamalı.
7. Adaylar yüz kızartıcı bir suç işlememiş olmamaları
8. Adayların aileleri arasında düşmanlık bulunmamalı ve iki aile birbirine daha zarar vermemiş olmalı.
9. Adaylar birbirlerine yardım edebilmeleri için birbirlerine yakın oturmalıdırlar (Arslanoğlu, 2001: 15).

Musahip olmama durumları ise şöyledir:

1. Yaşlıyla genç musahip olamaz. Yaşlı kıştır, genç bahardır.
2. Kâmile cahil musahip olamaz. Kâmil bülbüldür, arıdır, arıtır. Cahil kargadır, hoyratlarda gezer.
3. Yakınla uzak musahip olamaz zira musahibin musahibini yoklaması, görmesi, gözetmesi gerekir.
4. Zenginle fakir musahip olamaz, olursa da malı mala katıp denklik sağlanması gerek.
5. Seyit ile talip musahip olamaz. Bir talip seyit postuna oturamaz, oturursa inkâra sapsmış olur. Bu yüzden musahiplikte her manada denklik şarttır.
6. Evliyle bekâr musahip olamaz zira iki baş dört ayak teknil olması gerek. Erenler de bunu kabul etmez (Aliekber Çari, Eskikılıç).

Sitem Altında Olan Talibin Görgü Cemi

Görgü; ikrar vererek ya da musahiplik erkânını uygulayarak yola giren canların, yılda bir kez dedenin önderliğinde sorgulamadan geçip aklanmasına; görgü erkânı da bu amaçla uygulanan merasime verilen addır (Üzüm, 2007: 163).

Görgü cemi, bir halk içindeki farklı kişiler için yılda birkaç defa toplanabilir ama esas olan bir canın yılda bir kez görgü ceminde hesap vermesidir, diğer cemlere de katılabilir ve görgülere iştirak edebilir. Bu cem, temiz ve barışık bir toplum oluşması ve Hakk için yapılır (Yaman, 2004: 253).

Bu görgü cemi daha önce musahip olan canların senelik görgüsünün yapıldığı cemdir. Görgü; barışık bir toplum oluşturmak ve sevgi, saygı çerçevesinde bir yaşam sürmek için, beşeriyetin gereğidir. Görgü bir canın rıza eleğinden elenip Hak yoluna girmesinin ilk evresidir. Görgü bir canın bu yola beli (evet) demesidir. Görgü kul hakkından arınmak, erenlerin içine karışmaktır. Serini meydana koyup eksliğini tamama yetirmektir. Ağlattığını güldürmek, yıktığını doldurmak, haklıya hakkını vermektir. Gönülleri birlemektir. Bir canın yıl boyunca yaşadığı hayatın Hak ve halk huzurunda vicdani muhasebesini yapmasıdır. İşte bu hakikatleri idrak edip Hak yoluna beli deyip ikrar veren, yılda yaşadığı toplumun huzuruna çıkıp özünü dara çeken, görülüp sorulan can, gerçek manada Alevi olan mümin candır.

Görgünün (arbanın) çarşamba akşamı yapılması uygundur. Yılda bir kez görülüp sorulmak, kurban kesmek müminin boynunun borcudur. Evvel el ele, el Hakk'a ilkesi gereği, ocak evlatları birbirlerini denetleyici pir, mürşid, rehberi tanımışlardır. Örnek olarak, Gözükızıl evlatlarının mürşidi Musayı Kazımlı, Musayı Kazımlıların piri, Gözükızılılardır. Rehberleri Sinemilli Sultan'dır. Musayı Kazımlı Gözükızılılarla yola girmeye geldiğinde evvel pirin ocağında kurban keser görülür, daha sonra Gözükızıl'ın piri kurbanını keser görülür, halktan razılık aldıktan sonra sitem altında olan talipleri görürler.

Görülecek canlar, mümin canlara peyk salar, cem yapılacak ev hazırlanır. Üç beş çift görülmesi zaman açısından uygundur. Cem erenleri gelip gediklerini doldurduktan, post sahipleri postlarına nişan olduktan sonra, hizmet kuşakları kemerbestler dualar eşliğinde bağlanır. Bunun yapılışı, duası hizmet bölümünde yazıldığı için tekrar yazılmamıştır. Gözcü gelir, duasını eder, duasını alır. Hizmetine bakar, diğer hizmetlileri yerli yerine ağırlar. Cemin sükunetini sağlar. Zakir destur ister, mümin canların gelişine dair nefeslerden birkaç tane söyler.

Biz haneden göçer idik
Mümin canlar bize safa geldiniz
Her sabah her sabah yüzüm üstüne
Mümin canlar bize safa geldiniz

Beli dedik bir gerçeğin destine
Canım kurban olsun Hakk'ın dostuna
Her sabah her sabah yüzüm üstüne
Mümin canlar bize safa geldiniz

Tuttuğumuz bir gerçeğin elidir
Gittiğimiz imamların yoludur
Serçeşmemiz Hünkar Bektaş Veli'dir
Mümin canlar bize safa geldiniz

Gitti yoldaşlarım kaldım yalnız
Bahçede açılır gonca gülümüz
Şeker muhabbetimiz tatlı dilimiz
Mümin canlar bize safa geldiniz

Baykuş gibi ne beklersin viranı
Şükür olsun seni bize vereni
Sultan Hatayı'nın işi yareni
Mümin canlar siz safa geldiniz

İptida bir talip yola girince
Ona ikram edip varmak görünür
Küllü varın o meydana koyunca
Cümle baştan serden geçmek görünür

Bir yoloğlu yoloğluna düş olsa
Ol yoloğlu yol içinde baş olsa
Yokla yükün la'li kumaş var ise
Pazarlık edip de almak görünür

Anın seyranları bir doğru yoldur
Mürebbi musahip bir özge haldir
İrfan sohbetiyse bir nice kaldır
Nefs-i emmaraye sığmak görünür

Hatayı'm yürekte fitiller işler
Edep budur erkân budur haldaşlar
Yolu yola sorsanız kardaşlar
Edep erkân olup ikrar vermek görünür

Gel gönül pırların nasihatını
Biz tatalım tutmayandan nemiz var
Dost sohbetini muhabbetimize
Biz katalım katmayandan nemiz var

Bize bunu diyen böyle demiştir
Bir lokmayı bin can ile yemiştir
Erenler bir doğru yoldur kurmuş
Biz gidelim de gitmeyenden nemiz var

Yine Hak sendedir sen sana bak
Sen sana bakıp da sen senden korkma
İhlas ile niyazımızı Hakka
Biz edelim de etmeyenden nemiz var

Gel Hatayı ikrarımızı güdelim
 Biz bizi görelim gayrı nidelim
 Yıkık gönülleri mamur edelim
 Biz edelim etmeyende nemiz var (Özmen, 1998: 159).

Post hizmetlisi postu serer, duasını verir, duasını alır. Rehber görülecek canları hazırlar. Kardeşlik olan canlarla yıllık sitem altında görülen canların meydana girişi farklıdır. Kardeşlik olan canların görgüsünü musahip bölümünde yazmıştık. Yıllık sitem altında olan, görülen canlar meydana girişte rehber “Hü erenler bu canlarımız sitem altında görülüp sorulmak için meydana gelmek ister.” der. Cem erenleri “buyursun gelsinler” diye rızalık verirler. Onlar da meydana girerler. Pir cem erenlerine: “Bu canlar meydanda, meydan da sizde, dardakinin vebali oturanın boynuna. Bu canların elinden, belinden, dilinden çıkmışları var ise dilli başlısınız yarası olan sızlasın, isteği olan istesin, yoksa Allah eyvallah deyin.” der. Sonra da pir: “Bu canlardan razı mısınız?” diye üç sefer sorar. Canlardan rızalık aldıktan sonra, pir “kendinizle nicesiniz” der, canlar eline niyaz olur. Pir “musahibinle nicesiniz”, diyince musahipliler birbirine niyaz olur, sonundaki bacı eğilir, yerden niyaz alır. Pir “komşularınızla nicesiniz” diyince cem erenleri “eyvallah” diye eline niyaz olurlar.

Pir, meydandaki canlara “tecelliye dolanın” der. Canlar komşularıyla niyazlaşırlar, dede meydana gelir. İkinci rızalığı alır.

Pir, meydandaki canlara “tecelliye inin” der. Onlarda dedenin önüne secdeye inerler. Baştaki can, başını dedenin dizinin üstüne koyar, dede elini o canın sırtına koyarak der ki: “Yol Hakk yoldan gelen Hakk, Hakk cesedine can verdi, kalbine iman verdi, görmeye göz, işitmeye kulak, söylemeye dil verdi, yürümeye ayak verdi, özünde sakladığın senin meydana attığın cem erenlerin olsun. Dilli başlısın dile gel kendini beyan eyle erenler farkına varsın” der. Canlar da “Allah eyvallah” derler.

Pir “neye Allah eyvallah, talip cem erenlerine, pir cem erenlerinden gelen hak mı?” der. Talip “haktır” der. Pir “Hakkı Hak bilenin ustasına rahmet başkadır dilindekini ele ver.” Talip niyaz eder, kalkar dara dururlar (Musahip yeni olan canlarda olduğu gibi bu canlar ikrarlığı alınmaz, çünkü önceden alınmıştır). Talip dar olunca dede üçüncü rızalığı alır. Cem erenleri rızalık verirse dede görülen canlara dualarını verir. Görülen canlar cümle cem erenleriyle niyazlaşır. “Canlar miracınız mübarek olsun” diye onları tebrik eder. Kurbanların görgünün olduğu çarşamba akşamı kesilmesi

uygundur. Perşembe cümle insi cinsi mahlukatın canlandığı inancı vardır. Bundan dolayı perşembe kurban kesilmez.

Görgüde İstekli Olma Durumu

Alevi yolunda haklı istek her daim haktır. İstek bir cenaze misali usulünce kaldırılmadan hizmet yürümez. Haklı mutlaka hakkını alması gerek. Yolda istek kapısı açıktır. Bu kapıda kimseye zorluk yoktur. Bir can bir candan istekli olduğu vakit dede ikisini de meydana alır. Meydana gelen canlar destursuz kesinlikle konuşmazlar.

İlk evvel istek sahibi meydan postunun üstüne secdeye kapanır. Secde halinde bekler. Dede sorar: “Ey talip, yüzün yerde özün darda Hak Muhammed Ali meydanındasın, bu yola galıglı (dedikodu) sığmaz. Yalan söylemek, bühten eylemek, iftira etmek şeytan münkir işidir. İsteğinde, bu beyan ettiğimiz kötü filleri işlemeyeceğine, doğru söyleyeceğine bu hak postuna niyaz eder misin?”

Talip: “Hak eyvallah pirim” der, niyaz olur.

Dede: “Dilli başlısın, baş kaldır isteğini söyle. Talip, diz üstü edep erkân olur, isteğini söyler. Eğer istek tanık gerektiren durum ise tanıklar da meydana gelir, aynı yemini eder, bildiklerini söylerler. Bunlar dinlendikten sonra sıra karşı tarafa gelir. Dede onu da secdeye davet eder. Dede: “Ey talip yüzün yerde, özün darda, Hak Muhammed Ali meydanındasın. Bu yola galıglı sığmaz. Bu canımız Allah rızası için senden davacıdır. Yalana, gıybete sapmadan bu canın isteğine cevap vereceğine, bu hak postuna niyaz eder misin?”

Talip: “Hak eyvallah” der, niyaz eder.

Dede: “Ey talip, sakladığın senin, açığa attığın cem erenlerinin olsun. Dilli başlısın niyaz eyle, baş kaldır cevabını söyle.” der.

Talip diz üstü edep erkân durur. Eğer istek sahibini haklı görür ise, der ki: “Pirim bu can isteğinde haklıdır, hata bende, affi erenlerde, bu yolda boynum kıldan incedir.” Derse bu durumda pir veya hizmeti yürüten dede istek sahibi cana döner. “Bu can hatasını kabul eder, ey talip sen ne dersin”, o da “Allah eyvallah Pir'im” der. Pir cem erenlerine döner. “Erenler siz ne dersiniz?” Cem erenleri de “Gönüller birliğine Allah eyvallah” derler. Meydandaki canlar niyazlaşır, dede dualarını verir. Hizmet devam eder. Eğer iki taraf da uzlaşmaya yanaşmaz ise “şeriatta şahit, tarikatta tanık gerekir”, denir ve onlar dinlenir. Burada cem erenleri mahkeme-i kübrayı oluşturur.

Cem erenleri istek sahiplerine tanıklara sorular yönelttiler. Bir kaniya varılınca haklıya hakkı teslim edilir. Suçunun sitemi kesilir, bu suçun niteliğine göre değişir.

Gözükızıl Ocağında Düşkünlük Sistemi

Alevi bir canın ikrarına bağlı kalmayarak suç işlemesi üzerine pirin talimatıyla toplum dışına itilmesine *düşkünlük*; bu suçu işleyip toplumdaki kovulan kimseye de *düşkün* denilir.

Bektaşî ve Alevilerde “*eline-diline-beline hâkim olma*” sözü ahlak ve hukuk esaslarından başlıcasıdır. “Edeb” kelimesi, Arap alfabesiyle yazılışına göre, bu üç sözcüğün baş harflerinden oluşmaktadır. İkrar töreninde bele bağlanan yünden örülme tiğ-bend denilen kuşağa üç düğüm vurulur. Bunlar; Allah-Muhammed-Ali’yi simgelediği gibi eline-diline-beline hâkim olmanın da simgesidir (Noyan, 1987: 84).

Dâr kurumunun temel dayanak noktası, Medine Vesikasıdır. Hz. Muhammed’in Medine’de uyguladığı hukuk ve adalet sistemine göre, kendisi İslam toplumunun yargılama mercininin hâkimi konumundadır. Diğer sosyal blokların ise hakemi konumundadır. Dâr, bir nevi toplumsallaşmış halk mahkemesi niteliğindedir (Onarlı, 2003: 15).

Halk mahkemelerinde şeriat kuralları uygulanmaz. Bu, halk mahkemelerinin temel ilkesidir. Halkın vicdanını ve mahkemenin kurulduğu yörenin örf ve adetlerini göz önünde bulundurarak oluşturulan kurallar uygulanır. Şeriatın sabit ceza sisteminden ziyade hiçbir ceza sabit değildir, toplumun vicdanı tarafından duruma göre verilir (Metin, 1994: 135).

Damal yöresinde düşkünlük sistemi ikiye ayrılır. Bunlardan biri “sakayır” diğeri de “kabayır”dır. Sakayırılar kazayla yapılan hatalardır. Kabayırılar ise ağır suçlardır. Sakayırılara bir vakit tanınır ve ceza verilir. Cezasını çektikten ve süresini doldurduktan sonra ceme girebilir ama kabayırılar asla ceme ve cemevine giremez. (Musa Müstekin, Burmadere (Sors)).

Yol babında kişinin sorumlu olduğu kişiler vardır, bunlardan doğacak hatalar suçun durumuna göre mahkeme-i kübrada alınan kararlarla düşkün ilan edilir.

1. Can evvel kendinden sorumludur. Kendi nefsinden gelen hatadan dolayı düşkün olur.

2. Can ikrarla bağlı olduğu eşinden sorumludur. Eşinden doğacak hata, onu düşkün kılar.
3. Can, belinden gelen çocuklarından sorumludur. Doğacak hata onu düşkün kılar. Çünkü bir ana babanın evlatlarına yolunu doğru öğretme yükümlülüğü vardır.
4. Can Hak meydanında ikrar verdiği kardeşliğinden bacılığında evlatlarından sorumludur. Onların yaptığı hata, onu düşkün kılar.

Bir can yol babında anasından babasından kardeşinden bacısından doğacak hatalardan mesul tutulmaz. Düşkün kılınmaz.

Bir can dar olup mahkeme-i kübrada sorgulanmadan düşkün ilan edilmez. Suçu muallakta olan cana, müşkülü var derler. Bu müşkül hal olmadan, bu can yola giremez, ancak bu can erenler meydanına müşkülünü halletmeleri için mürvete gelir.

Ala gözlü güzel Pir'im
Şah sana mürvete geldim
Senden gayrı kimsem yoktur
Bir sana mürvete geldim

Günahım çok sana malum
Meydanında bağlı kolum
Ala gözlü güzel Pir'im
Şah sana mürvete geldim

Günahım çoktur bilirim
Boynuma kement vururum
Ben seni Ali bilirim
Şah sana mürvete geldim

Sensin hocalar hocası
Kuran'da Kuran hecesi
Bu gece rıza gecesi
Şah sana mürvete geldim

Çok günahlar vardır sende
İki elim kızıl kanda
Meded mürvet kerem sende

Şah sana mürvete geldim

Bağcının meyvası elma
Eşiğine nurlar damla
Ali günahıma kalma
Şah sana mürvete geldim

Hatayı güven köşküne
Yardım eylerler düşküne
Güzel Muhammed aşkına
Şah sana mürvete geldim

Kişi erenlerin adaletine kendini teslim eder. Bu meydanda (Halkın razı olduğundan Hak da razı olur) inancı vardır, erenler müşkülü çözer. Bu can aklanırsa, katarlarına alırlar. Suçlu bulunursa düşkün ilan edilir. Katardan el çektirilir. Bu sorgulamalar yargılamalar, yolun erkânına usulüne göre yapılır. Hiçbir can, keyfiyet içinde davranamaz. Çünkü erenler buyurur ki “Gönül kalsın da yol kalmasın”, “Yol cümleden uludur.” Bu sorgulamada dede talip ayrımı yapılamaz. Şu inkâr edilemez bir gerçektir, yolda bu denetleyici önlemler olmasa, yolda yürüyen yolcular bu kadar temiz, pak kalamazlardı. Bu kuralları işe yarar geçerli kılan da yola itikattir.

Suçların Sebepleri ve Cezaları

1) Büyük küçük tanımamak, topluma saygısızlık etmenin cezası: Üç duaz imam söylenene kadar tek ayak üstüne durulur. Yirmi sitem çeliği vurulur, vurma şekli suçlu yüz üzeri yatırlı vaziyette bacaklarına ve sırtına vurulur. Yarısı dirsek kuvveti ile yarısı da tam kuvvet ile bir daha yapmamak kaydıyla.

2) Küfür söyleyenin, insan hakkı yiyenlerin, rızıkla oynayanların cezası: Hak alınıp hak sahibine verilmek üzere 90 çelik çalınır. On iki duaz imam okunana kadar boynuna taş asılır.

3) Namusa hakaret edenlerin, dedikodu gybet edenlerin, iftiracıların, inançlara küfür edenlerin cezası: 90 çelik vurulur, Boynuna taş asılır. Ocakta sac kızartılır, nar haline getirilir. “Mürüvvet ya Allah ya Muhammed ya Ali” diyene kadar sacın üzerinde durdurulur. Suçlular suçlarını çekerken bir daha yapmamak kaydıyla yemin dolusu içlerler. Bu dolu üzüm suyu veya sade su olabilir. Kesinlikle rakı, şarap vs. gibi şeyler olmaz.

Cem erenleri bu suçları azaltmaya yönelik “birazını bana vur, birazını bana as” diye bu maksatla suçluyu topluma kazandırmak için ceza çekme paylaşımı yaparlar. Bu cezadan kurtulanlar “kul beşerdür hata işler, sultan olan bağışlar” hakikatine istinaden erenler aralarına alırlar. Bu cezadan ölen olursa elbiselerle gömülür, murdar olmuştur. Bazı suçların ilelebet affı olmaz. Zina edenler, Allah’ın verdiği cana kıyanlara, sürülen sitem verilmez, alışveriş yapılmaz, toplumdaki dışlanır. Cem erkâna vs. alınmaz. İkrar kıranlar, eşini haksız yere boşayanlar, ceme cenaze erkânına alınmaz, evinde lokma yenmez, dua edilmez. Cenazesinde tabutundan dahi tutulmaz. Çünkü Allah’ın emrine asi gelmiştir. Bazı suçlar için 1 yıl, 3 yıl, 7 yıl durgunluk verilir. Talip bu süre boyunca yola alınmaz. Bunun kararı mahkeme-i kübra denilen halk mahkemesinde alınır.

Sonuç

Birçok kültür ve medeniyete beşiklik etmiş olan Anadolu toprakları farklı tarihlerde yaşayan topluluklar sayesinde büyük izler taşımaktadır. Bu topluluklardan biri olan Aleviler de varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Alevi inancı sadece kişi bazlı olmayıp toplumun da temiz ve barışık olmasını sağlayan sistemler bütünüdür. Bunun için Alevi olmanın şartı olarak musahip tutulması ve görgüden geçmesi ile düşkün olmaması kaideleri vardır. Böylece kişi sadece kendisinden değil çevresinden de sorumlu hale getirilmiştir. Bu hususta ele alınan çalışmada elde edilen sonuçlar şunlardır:

1. Alevilik; inancı, kültürü, değerleri ile özgün bir inanç sistemidir.
2. Alevi önderlerinin temsil ettiği yapıya ocak denir. Ocak; pir-mürşit ve rehber olmak üzere üç gruba ayrılır. En yetkin ocak mürşit ocaklarıdır. Bütün ocak mensupları soyunu Ehl-i Beyt’e dayandırmaktadır. Bu sebeple kutsiyet arz etmektedir.
3. Ocak temsilcilerine “dede” denilmektedir. Alevilikte en üst makama sahip olan kişidir ve bu inancın taşıyıcı rolünü üstlenmiştir.
4. Alevilerin en önemli ibadeti cemdir. Alevilere göre cemin kökeni Kırklar Cemi’ne dayanmaktadır. Bundan dolayı Muhammed-Ali divanı olarak tanımlanır ve yürütülen hizmetleriyle kutsal olduğuna inanılır.
5. Cem ibadeti, bireysel ve toplumsal arınma, Hak-Muhammed-Ali yoluna bağlılığını yenileme ve özünün sorgulanmasıdır.
6. Çalışmaya konu olan Gözükızıl Ocağı’nın merkezi Gaziantep ve Maraş olup ocağın temsilcileri Damal’a Yavuz Sultan Selim döneminde gelmiştir.

7. Ocağa ait bir adet hüccet vardır. Bu hüccet Gözükızılların dedeleri Saçlı Hamza tarafından ceylan derisine yazdırılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Hüccetin orijinali Sivas Davulalan köyünde merhum Alişan Kızılgöz ailesindedir.
8. Ocağın soyu On İki İmamların yedincisi olan Musay-ı Kazım'a dayanmaktadır. Hiyerarşik yapı içerisinde pir ocağı görevini üstlenen Gözükızıl Ocağı'nın mürşit ocağı Musa Kazım, rehber ocağı ise Sinemilli Ocağı'dır.
9. Gözükızıl Ocağı'nda Edebil Süreğine ait cem ritüelleri uygulanmaktadır. Bu cemler: Musahip Cemi, Dardan İndirme Cemi, Karapaça Cemi, Muharrem Cemi, Hızır Cemi, Kurban Bayramı Cemi adlarıyla icra edilen cemlerdir.
10. Ocaklar erkân yürütme şekillerine göre tarıklı ve pençeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gözükızıl Ocağı da bu yapı içerisinde tarıkla erkân gören ocaklar arasındadır.
11. Musahiplik Alevi inancına göre yolun farzıdır. Musahiplik aynı zamanda Aleviliğe bağlılık ve teslimiyet bildirir. Musahip olmak isteyen kişiler artık bu yola hizmet etmeye söz vermiş yani ikrar vermiştir. Musahip olmanın belli şartları vardır. Bunlar: İki ailenin de ikrarlarının alınmış olması, evli olmaları, karakterlerin birbirine uygun olması, eline, diline ve beline sahip olmaları, maddi durumlarının denk olması, Adaylarda iki kuşak öncesine kadar akrabalık bağı bulunmamalı, adaylar yüz kızartıcı bir suç işlemiş olmamaları gibidir.
12. Musahip kavlinde kişilerin birbirine uyumlu ve denk olmasına dikkat edilir. Bu hususta musahip olmama durumu ise şöyledir: Yaşlıyla genç, kâmile cahil, yakınlı uzak, zenginle fakir, dede ile talip, evliyle bekâr musahip olamaz zira iki baş dört ayak tekmiil olması gerekir.
13. Düşkünlük sistemi, diğer ocaklarla aynı olmakla birlikte adlandırma da Gözükızıl Ocağı'nda farklılık gözetmektedir. Bu adlandırma sakayır ve kabayır olmak üzere karşımıza çıkmaktadır. Ocak temsilcileri hafif suçlara sakayır, ağır suçlara da kabayır demektedir.
14. Sakayırılar cezası bitince ceme girebilir ancak kabayırılar ömür boyu ceme ve cemevine giremez.

Alevilik, günümüzde geleneksel ve kimlik merkezli olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ocaklar her ne kadar öze bağlı kalıp ritüellerini devam ettirmek istese de şehirleşmeyle bu durum zarar görmektedir. Bunun sonucunda tek tip cemler ortaya çıkmaya başlamış ve ocakların kendine has yapısı yavaş yavaş

değişime uğramıştır. Örneğin eskiden musahiplik cemleri başta olmak üzere diğer cemler saatler ve günler sürerken günümüzde şehir ve çalışma şartlarından dolayı cemdeki bazı ritüeller çıkarılmış ve makul saate indirilmiştir. Ocakların bazı işlevleri cemlevleri tarafından yerine getirilmeye başlanmış, ocak dedelerinin yerini kentlerde cemevi yöneticileri almış durumdadır. Dedelerin artık temsil ettiği ocakla değil, görev yaptığı cemevinin adıyla anılmaya başlandıkları da görülmektedir. Dolayısıyla geleneksel ocak yapılanması bugün bir geçiş sürecindedir. Bu değişim, saha çalışmaları merkezli araştırmalara önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu anlamda sahaya dayalı araştırmalar yapmak, Aleviliğin daha doğru anlaşılmasına ve bu inancın özünün gelecek nesillere aktarılmasında önemli olacaktır.

AKIN, Bülent (2014). “Alevi Ocakları İle İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihli Belge: Ağuçen Ocağı Şeceresi”. *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2014/ 70.

AKSÜT, Hamza (2012). *Aleviler – Dede Ocaklarının, Toplulukların ve Yerleşimlerin Tarihi*. Ankara: Yurt Kitap Yayınları.

ARSLANOĞLU, İbrahim (2001). “Alevilikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikler”. *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2001/20.

ERSAL, Mehmet (2016). “Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi - Çubuk Havzası Örneği”. *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi*. Ankara 2016.

KARAKAYA-Stump, Ayfer (2016). *Vefailik, Bektaşilik, Kızılbaşlık*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KÜÇÜKÜĞURLU, Murat (2012). “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kars-Erzurum Yöresi Alevi- Türkmenleri ve Esat Uras’ın Bir Raporu”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2012/ 62.

METİN, İsmail (1994). *Alevi Halk Mahkemeleri*. C. 1, İstanbul: Alev Yayınları.

NOYAN, Bedri (1987). *Bektaşilik-Alevilik Nedir?*. Ankara.

ONARLI, İsmail (2003). *Alevilikte Cem ve Musabiplik Nedir?*. İstanbul: Karacaahmet Sultan Kültür Derneği Yayınları.

ÖZMEN, İsmail (1998), *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*. C. 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

TÜRK, Hüseyin, Uyanık, Zeki ve Kala, Arif (2013). “Sultan Gözükızıl Ocağı ve Krapaça Cemi”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2013/ 65.

ÜZÜM, İlyas (2007). *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: İslam Yayınevi.

YAMAN, Ali (2011). “Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Planı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2011/ 60.

YAMAN, Ali (2012). “Geçmişten Günümüze Alevi Ocaklarında Değişime Dair Sosyo-Antropolojik Gözlemler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2012/63.

YAMAN, Mehmet (2004). *Alevilik, İnanç-Edep-Erkan*. İstanbul: Garip Dede Dergahı Yayınları.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Aliekber Çari (1976), Eskikılıç Damal Ardahan, Lise, Dede

Ali Ekber Göktekin (1949), Eskikılıç Damal Ardahan, İlkokul, Dede

İsmail Çelik (1933), Oburcak (Çikora) Damal Ardahan, İlkokul

Musa Müştekin (1943), Burmadere (Sors) Damal Ardahan, İlkokul, Dede